

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
 MARCO DARMON
 της 12ης Ιουλίου 1994 *

Κύριε Πρόεδρε,
 Κύριοι δικαστές,

1. Τα δύο προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Verwaltungsgericht Karlsruhe αφορρύν, όπως και εκείνα των αποφάσεων Sevince¹ και Kus², την ερμηνεία της αποφάσεως 1/80, της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, του Συμβουλίου Συνδέσεως που συστάθηκε με την υπογραφέισα στην Άγκυρα στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 Συμφωνία Συνδέσεως μεταξύ της ΕΟΚ και της Τουρκίας³ (στο εξής: απόφαση 1/80)⁴.

2. Μεταξύ άλλων στόχων, η συμφωνία αυτή αποβλέπει να «καθιερώσει βαθμιαία την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων (μεταξύ των συμβαλλομένων μερών)»⁵ εμπνεόμενη από τα άρθρα 48, 49 και 50 της Συνθήκης ΕΟΚ. Το άρθρο 36 του προσθέτου πρωτοκόλλου ρυθμίζει τις προθεσμίες της σταδιακής πραγματοποιήσεως της ελεύθερης αυτής κυκλοφορίας των εργαζομένων· οι λεπτομέρειες εφαρμογής της καθορίζονται από το Συμβούλιο Συνδέσεως.

3. Τα άρθρα 6 και 7 της αποφάσεως 1/80 «για την ανάπτυξη της συνδέσεως» (στο εξής: απόφαση) προβλέπουν τα εξής:

«Άρθρο 6

1. Υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 7 περί ελεύθερης προσβάσεως των μελών της οικογενείας του στην απασχόληση, ο Τούρκος εργαζόμενος που είναι ενταγμένος στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους,

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί ένα έτος στο κράτος αυτό, δικαιούται ανανεώσεως της αδείας εργασίας του στον ίδιο εργοδότη, αν εξακολουθεί να κατέχει θέση εργασίας·

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί τρία έτη, και υπό την επιφύλαξη της αποδοτέας στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας, δικαιούται να αποδεχθεί άλλη προσφορά εργασίας, στο ίδιο

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

1 — Απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-192/89, Συλλογή 1990, σ. I-3461.

2 — Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-237/91, Συλλογή 1992, σ. I-6781.

3 — Συμφωνία συναφθείσα εν ονόματι της Κοινότητας με την απόφαση 64/732/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Δεκεμβρίου 1963 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/001, σ. 48) και συμπληρωθείσα με πρόσθετο πρωτόκολλο της 23ης Νοεμβρίου 1970, που άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1973 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/002, σ. 149).

4 — Επί της συμφωνίας αυτής, βλέπε τις προτάσεις μου στην υπόθεση Kus, παράγραφοι 2 έως 5.

5 — Άρθρο 12.

επάγγελμα, που του υποβάλλεται υπό ομαλές συνθήκες από άλλο εργοδότη της επιλογής του και καταγράφεται από τις υπηρεσίες απασχολήσεως του οικείου κράτους μέλους·

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί τέσσερα έτη, έχει ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμοσθη δραστηριότητα της επιλογής του εντός αυτού του κράτους μέλους.

Άρθρο 7

Τα μέλη της οικογενείας Τούρκου εργαζομένου ενταγμένου στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους, στα οποία έχει επιτραπεί να ζήσουν μαζί του,

— εφόσον έχουν απασχοληθεί νομίμως επί τρία τουλάχιστον έτη, και υπό την επιφύλαξη της αποδοτέας στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας, δικαιούνται να αποδεχθούν οποιαδήποτε προσφορά εργασίας·

— εφόσον διαμένουν νομίμως στο κράτος αυτό επί πέντε τουλάχιστον έτη, έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμοσθη δραστηριότητα.

Τα τέκνα Τούρκων εργαζομένων που έχουν ολοκληρώσει την επαγγελματική τους κατάρτιση εντός της χώρας υποδοχής μπορούν, ανεξαρτήτως της διάρκειας διαμονής τους στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, να αποδεχθούν οποιαδήποτε προσφορά εργασίας εντός αυτού, υπό τον όρο ότι ο ένας από τους γονείς έχει ασκήσει νόμιμη εργασία επί τρία τουλάχιστον έτη εντός του εν λόγω κράτους.»

4. Οι διατάξεις αυτές βρίσκονται στο επίκεντρο της παρούσας υποθέσεως.

5. Προκαταρκτικώς, θα κάνω δύο παρατηρήσεις.

6. Πρώτον, κατά πάγια νομολογία του ⁶, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο «(...) να αποφανθεί, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης, ως προς την ερμηνεία των αποφάσεων οργάνου που έχει συσταθεί με συμφωνία συνδέσεως για να εξασφαλίσει τη θέση σε εφαρμογή της συμφωνίας αυτής» ⁷. Παραπέμπω, συναφώς, στις προτάσεις μου στις υποθέσεις *Sevince* ⁸ και *Kus* ⁹.

6 — Προαναφερθείσες αποφάσεις *Sevince*, σκέψεις 5 έως 12, και *Kus*, σκέψη 9.

7 — Σκέψη 9 της αποφάσεως *Kus*.

8 — Σκέψεις 4 έως 8.

9 — Σκέψεις 10 έως 21.

7. Δεύτερον, πρέπει να οριοθετηθεί το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 6 και 7 της αποφάσεως. Το ζητούμενο είναι ο καθορισμός της νομικής θέσεως Τούρκου υπηκόου που είναι ήδη δικαιούχος, εξ απόψεως εσωτερικού δικαίου, αδείας εργασίας και δικαιώματος διαμονής — αν αυτό απαιτείται, δεδομένου ότι ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας¹⁰. Πράγματι, οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο ενδιαφερόμενος απέκτησε το δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής ανάγονται αποκλειστικώς στο πεδίο του εθνικού δικαίου.

8. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί την ερμηνεία του Δικαστηρίου εν όψει της κατωτέρω υποθέσεως.

9. Ο Eroglu εργάζεται και διαμένει αδιαλείπτως από το 1976 στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Η θυγατέρα του Haytiye Eroglu, προσφεύγουσα της κυρίας δίκης, γεννήθηκε στην Τουρκία το 1960 και τον Απρίλιο του 1980 μετέβη στη Γερμανία για να ζήσει μαζί του. Παρακολούθησε σπουδές οικονομίας στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου και το 1987 έλαβε δίπλωμα ανωτάτων σπουδών. Τον Οκτώβριο του 1989 μετακόμισε στην επαρχία Neckar-Odenwald. Από την 1η Μαρτίου 1990 μέχρι τις 15 Απριλίου 1991 εργάστηκε για την εταιρία Β του Hardheim στο πλαίσιο ξενοδοχειακού προγράμματος. Εν συνεχεία πραγματοποίησε πρακτική άσκηση στην εταιρία αυτή. Από τις 15 Απριλίου 1991 — και μέχρι τις 18 Μαΐου 1992 — εργάστηκε ως ασκουμένη (βοηθητική υπάλληλος για θέματα έρευνας αγοράς) στην εταιρία F του Tauber-bischofsheim.

10. Ως προς το δικαίωμα διαμονής, στην Eroglu εχορηγούντο άδειες περιορισμένης διάρκειας ώστε να μπορέσει αρχικώς να ολοκληρώσει τις σπουδές της και εν συνεχεία να εργασθεί στην εταιρία Β και κατόπιν στην εταιρία F.

11. Ως προς την άδεια εργασίας, από τις 6 Φεβρουαρίου 1990 μέχρι τις 14 Ιανουαρίου 1991 και από τις 25 Απριλίου 1991 μέχρι την 1η Μαρτίου 1992 της επιτράπηκε να ασκεί ορισμένη επαγγελματική δραστηριότητα: τη δραστηριότητα βοηθητικής υπαλλήλου για θέματα διοικήσεως επιχειρήσεων ή έρευνας της αγοράς. Από τις 15 Ιανουαρίου 1991 μέχρι τις 14 Απριλίου 1991, η άδεια εργασίας της αφορά μόνο τη δραστηριότητα της ασκουμένης.

12. Στις 24 Φεβρουαρίου 1992, η Eroglu ζήτησε άδεια διαμονής για να συνεχίσει να ασκεί τη δραστηριότητά της στην υπηρεσία του τελευταίου εργοδότη της· στις 27 Ιουλίου 1992, το Landratsamt αρνήθηκε να της χορηγήσει την άδεια αυτή.

13. Διοικητική προσφυγή κατά της αρνήσεως αυτής απορρίφθηκε στις 22 Απριλίου 1993 από το «Regierungspräsidium» του ομοσπόνδου κράτους της Καρλσρούης, με το αιτιολογικό ότι η Eroglu δεν μπορεί να προβάλει δικαίωμα διαμονής απορρέον από το

10 — Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Kus, σημείο 49.

άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της αποφάσεως: δεν της επιτρέπεται να ασκήσει έμμισθη δραστηριότητα, δεν ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας και, τέλος, δεν είχε κανονική απασχόληση κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

Επί της εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση

14. Ενώπιον του Verwaltungsgericht Karlsruhe, η Eroglu επικαλέστηκε τα άρθρα 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, και 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως: τέκνο Τούρκου εργαζομένου, ο οποίος εργάζεται νομίμως επί του ομοσπονδιακού εδάφους από το 1976, δικαιούται να αποδεχθεί οποιαδήποτε προσφορά εργασίας.

17. Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, εφαρμογή επί υπηκόου Τουρκίας της οποίας η κατάσταση εμφανίζει τα εξής χαρακτηριστικά:

— είναι πτυχιούχος Γερμανικού Πανεπιστημίου·

15. Με το πρώτο ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριό σας αν Τούρκος υπήκοος, ευρισκόμενος στη θέση της προσφεύγουσας της κυρίας δίκης, πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, ώστε να επιτραπεί η ανανέωση της ισχύος της αδειάς εργασίας του.

— είναι κάτοχος αδειάς διαμονής υπό όρους, διετούς διάρκειας·

— της χορηγήθηκε άδεια εργασίας που της επιτρέπει, στο πλαίσιο επαγγελματικής δραστηριότητας ή ειδικευμένης πρακτικής ασκήσεως, την εμβάθυνση των γνώσεων που απέκτησε·

16. Με το δεύτερο ερώτημα, ερωτά το Δικαστήριο αν Τούρκος υπήκοος, που πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, δεύτερο εδάφιο, μπορεί για τον λόγο αυτό να αξιώσει την παράταση της ισχύος της αδειάς διαμονής του.

— εργάστηκε επί ένα έτος σε έναν εργοδότη, δέκα μήνες σε άλλον εργοδότη και της προσφέρεται εκ νέου εργασία από τον πρώτο εργοδότη;

18. Με την απόφαση *Sevince*, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 έχει άμεσο αποτέλεσμα εντός των κρατών μελών της Κοινότητας ¹¹.

— a —

21. Είναι ο Τούρκος υπήκοος, ο ευρισκόμενος στη θέση της Eroglu, «εργαζόμενος» κατά την έννοια της Συμφωνίας Συνδέσεως και της αποφάσεως;

19. Τούρκος υπήκοος δεν μπορεί να το επικαλεστεί παρά μόνον αν πληροί τις εξής προϋποθέσεις:

α) Είναι «εργαζόμενος» κατά την έννοια της Συμφωνίας.

β) Ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας του κράτους μέλους υποδοχής.

γ) Διαθέτει εργασία και ζητεί την ανανέωση της ισχύος της αδείας εργασίας του στον ίδιο εργοδότη.

22. Είναι γνωστό ότι, κατά το άρθρο 12 της Συμφωνίας, το οποίο ανήκει στον τίτλο II, περί της μεταβατικής φάσεως της συνδέσεως, «τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν να εμπνέονται από τα άρθρα 48, 49 και 50 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Κοινότητας για τη σταδιακή πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων μεταξύ τους».

23. Όπως έδειξα με τις προτάσεις μου για την υπόθεση *Kus* ¹², η θέση των Τούρκων εργαζομένων δεν είναι πλέον η ίδια με αυτή των υπηκόων των άλλων τρίτων κρατών. Έναντι αυτών τους χορηγείται προτεραιότητα ως προς την πρόσληψη δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της αποφάσεως. Το κράτος μέλος υποδοχής δεν μπορεί να τους αρνηθεί την ανανέωση της ισχύος της αδείας εργασίας παρά μόνον υπό τις οριζόμενες στην απόφαση προϋποθέσεις, κ.λπ.

20. Θα εξετάσω κατά σειρά τις τρεις αυτές προϋποθέσεις.

24. Δεν εξομοιώνονται, ωστόσο, προς τους κοινοτικούς εργαζομένους (ή, ήδη, προς τους υπηκόους κράτους μέλους του *Ενιαίου*

11 — Βλ. σκέψη 26 του σκεπτικού και σημείο 2 του διατακτικού και τις προτάσεις μου για την υπόθεση αυτή, σημεία 9 έως 50.

12 — Σημεία 64 και 65.

Ευρωπαϊκού Χώρου): οι προϋποθέσεις εισόδου τους στο έδαφος κράτους μέλους καθορίζονται μόνον από το εθνικό δίκαιο, το οποίο δεν επηρεάζεται από την απόφαση. Το δικαίωμα διαμονής τους περιορίζεται επί του εδάφους του κράτους μέλους εντός του οποίου εργάζονται. Το δικαίωμα ανανεώσεως της ισχύος της αδειάς εργασίας τους και ελεύθερης προσβάσεως σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα εξαρτάται από ορισμένες αυστηρές προϋποθέσεις, κυρίως χρονικές.

25. Δεν θα ήταν δυνατό, επομένως, να υποστηριχθεί *a priori*, δι' απλής αναλογίας, ότι εργαζόμενος κατά την έννοια της Συμφωνίας Συνδέσεως είναι εκείνος που ανταποκρίνεται στον *κοινοτικό ορισμό* της έννοιας αυτής.

26. Ωστόσο, η θέση του τείνει να προσεγγίσει τον ορισμό αυτό.

27. Για παράδειγμα, στις αποφάσεις του της 31ης Ιανουαρίου 1991, *Kziber*¹³, και της 20ής Απριλίου 1994, *Yousfi*¹⁴, σχετικές με τη συμφωνία συνεργασίας ΕΟΚ-Μαρόκου, το Δικαστήριο ανέλυσε την έννοια του εργαζομένου υπό το φως των διατάξεων της Συμφωνίας και του σκοπού τον οποίο επιδιώκουν.

28. Ομοίως, η ελεύθερη πρόσβαση των Τούρκων εργαζομένων στην αγορά εργασίας, μολοντί, δυνάμει της Συμφωνίας, εξαρτάται από τη διάρκεια της πρώτης απασχολήσεως, τη διάρκεια παραμονής ή την προτεραιότητα ως προς την πρόσληψη, ωστόσο δεν περιορίζεται από *συσταλτικό ορισμό* της έννοιας του εργαζομένου αποκλείοντα από το πεδίο εφαρμογής του τον καταρτιζόμενο ή τον ασκούμενο εργαζόμενο.

29. Προκειμένου τέλος περί ρυθμίσεως «εμπνεομένης από το άρθρο 48», η οποία αποσκοπεί να «(...) βελτιώσει (...) το καθεστώς στο οποίο υπάγονται οι εργαζόμενοι και τα μέλη της οικογενείας τους σε σχέση με το καθεστώς που καθιέρωσε η απόφαση 2/76 του Συμβουλίου Συνδέσεως»¹⁵ και να ευνοήσει «την ανταλλαγή νέων εργαζομένων»¹⁶, προκύπτει ότι η επίδικη συμφωνία επεκτείνει προοδευτικώς επί των Τούρκων υπηκόων το πεδίο εφαρμογής μιας από τις θεμελιώδεις ελευθερίες της Κοινότητας, ήτοι την πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Έχει επομένως τον ίδιο σκοπό με εκείνον που επιδιώκει η Συνθήκη ΕΟΚ για τους κοινοτικούς υπηκόους.

30. Συνεπώς, η έννοια του εργαζομένου όπως προκύπτει από τη Συμφωνία δεν μπορεί — ελλείψει οποιασδήποτε ενδειξεως υπέρ μιας περιοριστικής ερμηνείας — να ερμηνευθεί πολύ διαφορετικά από την κοινοτική έννοια του εργαζομένου, την οποία υπενθύμισε το Δικαστήριο με την απόφασή

13 — Υπόθεση C-18/90, Συλλογή 1991, σ. I-199, σκέψη 27.

14 — Υπόθεση C-58/93, Συλλογή 1994, σ. I-1353, σκέψεις 21 έως 23.

15 — Η απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 1986 αφορά την εφαρμογή του άρθρου 12 της Συμφωνίας.

16 — Τρίτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως 1/80-η υπογραμμίση δική μου.

του της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-27/91, — β —
Le Manoir ¹⁷:

«(...) η έννοια του εργαζόμενου, όπως χρησιμοποιείται στο άρθρο 48 της Συνθήκης (...) αποτελεί κοινοτική έννοια (...) ως εργαζόμενος πρέπει να θεωρείται οποιοσδήποτε ασκεί πραγματικές και γνήσιες δραστηριότητες, ενώ αποκλείονται οι δραστηριότητες που είναι τόσο περιορισμένες, ώστε εμφανίζονται ως καθαρά περιθωριακές και επουσιώδεις. Το κύριο χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι το γεγονός ότι ένα πρόσωπο παρέχει, κατά τη διάρκεια ορισμένου χρόνου, προς ένα άλλο πρόσωπο και υπό τη διεύθυνση αυτού του τελευταίου υπηρεσίες έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή (...)» ¹⁸.

31. Και το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «(...) το γεγονός ότι οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται βάσει συμβάσεως πρακτικής ασκήσεως δεν σημαίνει ότι ο παρέχων τις υπηρεσίες δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως εργαζόμενος, εφόσον ασκεί πραγματικές και γνήσιες δραστηριότητες και υπάρχουν τα βασικά χαρακτηριστικά της σχέσεως εργασίας (...)» ¹⁹.

32. Φρονώ επομένως ότι η απόφαση δεν επιτρέπει ερμηνεία της εννοίας του εργαζόμενου αποκλείουσα τον ασκούμενο.

33. Θα εξετάσω τι σημαίνει το να «ανήκει κανείς στη νόμιμη αγορά εργασίας» κατά την έννοια της αποφάσεως αυτής.

34. Η έκφραση αυτή απαντά πλειστάκις στο κείμενο των αποφάσεων 2/76 και 1/80.

35. Το Δικαστήριο την είχε ορίσει, κατά τρόπο αρνητικό, στην απόφαση Sevínce, κρίνοντας ότι δεν αφορούσε «(...) την κατάσταση Τούρκου εργαζομένου στον οποίο επιτράπη να εργαστεί κατά την περίοδο κατά την οποία είχε ανασταλεί η εκτέλεση αποφάσεως με την οποία δεν του παρεσχέθη δικαίωμα διαμονής και κατά της οποίας ο εν λόγω εργαζόμενος άσκησε προσφυγή η οποία απορρίφθηκε» ²⁰.

36. Με την απόφαση Kus, εν όψει πραγματικής καταστάσεως παραπλήσιας με εκείνη της αποφάσεως Sevínce, το Δικαστήριο έκρινε ότι

«(...) ένας Τούρκος εργαζόμενος δεν πληροί την προϋπόθεση νόμιμης απασχολήσεως

17 — Συλλογή 1991, σ. I-5531.

18 — Σκέψη 7.

19 — Σκέψη 8.

20 — Σημείο 3 του διατακτικού.

τουλάχιστον τεσσάρων ετών, την οποία προβλέπει η διάταξη αυτή [το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80], όταν έχει εργαστεί βάσει δικαιώματος διαμονής το οποίο του αναγνωρίστηκε δυνάμει μόνο εθνικής ρυθμίσεως η οποία επιτρέπει τη διαμονή στη χώρα υποδοχής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας χορηγήσεως της αδείας διαμονής, ακόμη και αν το δικαίωμα διαμονής του έχει αναγνωρισθεί με απόφαση πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, κατά της οποίας έχει ασκηθεί έφεση»²¹.

37. Είναι σαφές ότι στον Τούρκο εργαζόμενο δεν μπορεί να αναγνωρισθούν δικαιώματα για την περίοδο κατά την οποία το δικαίωμα διαμονής του παραχωρήθηκε μόνον προσωρινώς, εν αναμονή της εκβάσεως της διαφοράς περί του αν μπορεί ή όχι να απολαύει του δικαιώματος αυτού, «(...) ειδάλλως η δικαστική απόφαση που του αρνείται οριστικά το δικαίωμα αυτό θα καθίστατο κενή περιεχομένου (...)»²².

38. Το να ανήκει κανείς στη νόμιμη αγορά εργασίας, επομένως, σημαίνει πρώτον να έχει αναμφισβήτητο δικαίωμα διαμονής.

39. Το δικαίωμα αυτό βεβαίως μπορεί να περιοριστεί *ratione temporis* ή ακόμη και *ratione materiae* σε ορισμένες θέσεις εργασίας.

40. Αυτό άλλωστε αποτελεί μάλλον τον κανόνα όσον αφορά τους εργαζομένους από τρίτα κράτη, στους οποίους επιτρέπεται να διαμείνουν επί του εδάφους των κρατών μελών της Κοινότητας. Μια κατάσταση «σταθερή και όχι επισφαλής στην αγορά εργασίας» δεν αποκλείει θέση ορισμένου χρόνου ή προσωρινή, εφόσον αυτή είναι νόμιμη.

41. Εκείνο επομένως που έχει σημασία είναι ο εργαζόμενος να είναι «εν τάξει» έναντι των νόμων του κράτους μέλους υποδοχής.

42. Συναφώς, ο εθνικός δικαστής ασφαλώς θα παρατηρήσει ότι η προσφεύγουσα της κυρίας δίκης ήταν κάτοχος αδείας διαμονής ισχύσασας μέχρι την 1η Μαρτίου 1992, χωρίς δυνατότητα ανανεώσεως, για να εργασθεί ως ασκουμένη στην εταιρία F, και ότι είχε γενική άδεια εργασίας χωρίς χρονικό περιορισμό.

— γ —

43. Βρισκόμαστε, εν προκειμένω, ενώπιον περιπτώσεως αιτήσεως ανανεώσεως της ισχύος της αδείας εργασίας στον ίδιο εργοδότη;

21 — Σημείο 1 του διατακτικού.

22 — Απόφαση Kus, σκέψη 16.

44. Η Γερμανική Κυβέρνηση επισήμανε ότι «(...) το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, αποσκοπεί να εγγυηθεί ότι η *συνέχεια της απασχολήσεως* δεν θα εμποδισθεί από τη μη ανανέωση της ισχύος της αδειάς εργασίας για λόγους αναγομένους στην αγορά εργασίας»²³.

45. Η *παράταση της απασχολήσεως* κατά την ανωτέρω διάταξη υπόκειται στις λιγότερο περιοριστικές προϋποθέσεις: αρκεί ο ενδιαφερόμενος να έχει εργασθεί επί ένα έτος στον ίδιο εργοδότη.

46. Αντιθέτως, η *αλλαγή απασχολήσεως* είναι δυνατή υπό αυστηρότερες προϋποθέσεις: τρία έτη νόμιμης απασχολήσεως στο ίδιο επάγγελμα και υπό την επιφύλαξη της παρεχομένης στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας²⁴.

47. Είναι σαφές ότι η προσφεύγουσα της κυρίας δίκης δεν ζητεί την ανανέωση της ισχύος της αδειάς εργασίας της «στον ίδιο εργοδότη», αλλά τη χορήγηση αδειάς προκειμένου να επιστρέψει και να εργαστεί στον προηγούμενο εργοδότη της.

48. Η περίπτωση αυτή δεν υπάγεται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση.

49. Η υποστήριξη του αντιθέτου θα είχε ως αποτέλεσμα να στερήσει από τους εργαζομένους των κρατών μελών την προτεραιότητα προσλήψεως που τους χορηγείται δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, με το αιτιολογικό ότι ο Τούρκος εργαζόμενος είχε άλλοτε εργασθεί στον συγκεκριμένο εργοδότη.

Επί της εφαρμογής του άρθρου 7, δεύτερο εδάφιο

50. Ο αιτών δικαστής λαμβάνει ως δεδομένο ότι η ενδιαφερομένη πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής της διατάξεως αυτής: είναι τέκνο Τούρκου εργαζομένου, έχει ολοκληρώσει την επαγγελματική της κατάρτιση εντός της χώρας υποδοχής και ο ένας από τους γονείς της έχει εργαστεί νομίμως επί τρία τουλάχιστον έτη εντός του εν λόγω κράτους²⁵.

51. Το άρθρο 7 παρέχει δικαίωμα αποδοχής οποιασδήποτε προσφοράς εργασίας σε όποιον πληροί τις ανωτέρω προϋποθέσεις, ασχέτως της διαρκείας διαμονής του εντός του κράτους υποδοχής. Επιτρέπει αυτό το δικαίωμα εργασίας στον κάτοχό του να αξιώσει την παράταση της ισχύος της αδειάς διαμονής του;

23 — Σημείο 19 των παρατηρήσεων της Γερμανικής Κυβερνήσεως.

24 — Άρθρο 6, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση.

25 — Διάταξη του αιτούντος δικαστή, σ. 5 της ελληνικής μετάφρασης.

52. Θα εξετασθούν διαδοχικώς τρία σημεία: ενόψει του γράμματός της, καθώς και του αντικειμένου και της φύσεως της συμφωνίας, συνεπάγεται σαφή και συγκεκριμένη υποχρέωση, που δεν εξαρτάται, ως προς την εφαρμογή ή τα αποτελέσματά της, από τη θέσπιση οποιασδήποτε μεταγενέστερης πράξεως.»²⁷

α) Έχει το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, άμεσο αποτέλεσμα;

β) Εξαρτάται η εφαρμογή του από την αρχική χορήγηση αδείας διαμονής προς οικογενειακή επανένωση;

γ) Μπορεί από το δικαίωμα εργασίας να συναχθεί δικαίωμα διαμονής;

54. Παραθέτοντας τη σκέψη αυτή στην απόφαση *Sevince*, το Δικαστήριο πρόσθεσε:

«Τα ίδια κριτήρια ισχύουν και όταν πρόκειται να προσδιοριστεί αν οι διατάξεις μιας αποφάσεως του Συμβουλίου Συνδέσεως μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα.»²⁸

— α —

53. Με την απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, *Demirel*²⁶, το Δικαστήριο έκρινε ότι:

55. Όπως είπα στις προτάσεις μου για την υπόθεση *Sevince*²⁹, από την απόφαση *Demirel*, στην οποία το Δικαστήριο επισήμανε ότι μόνον το Συμβούλιο Συνδέσεως είχε «αρμοδιότητα για τη θέσπιση συγκεκριμένων κανόνων σχετικά με τη σταδιακή πραγματοποίηση της ελεύθερης διακινήσεως των εργαζομένων»³⁰, προκύπτει ότι «σκοπός, κατά κάποιο τρόπο, των αποφάσεων αυτών [του Συμβουλίου Συνδέσεως] είναι ο καθορισμός των συγκεκριμένων εν προκειμένω κανόνων».

«Διάταξη συμφωνίας που συνήφθη από την Κοινότητα με τρίτες χώρες πρέπει να θεωρείται ότι εφαρμόζεται απευθείας, όταν,

27 — Σκέψη 14. Περί αναγνώρισης του άμεσου αποτελέσματος διατάξεως της συμφωνίας συνεργασίας ΕΟΚ-Μαρόκου, βλ. την προαναφερθείσα (σημείωση 14) απόφαση της 20ής Απριλίου 1994, *Yousfi*, σκέψεις 16, 17 και 19.

28 — Σκέψη 15.

29 — Σκέψη 31.

30 — Σκέψη 21.

26 — Συλλογή 1987, σ. 3719.

56. Στην απόφαση *Sevince*, προκειμένου να αναγνωρίσει άμεσο αποτέλεσμα στο άρθρο 6, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως, το Δικαστήριο εξέτασε το αντικείμενο και τη φύση της και παρατήρησε ότι:

— ο προγραμματικός χαρακτήρας του άρθρου 12 της Συμφωνίας και του άρθρου 36 του προσθέτου πρωτοκόλλου³¹ «(...) δεν αποκλείει άμεσο αποτέλεσμα των αποφάσεων του Συμβουλίου Συνδέσεως με τις οποίες υλοποιούνται, ως προς συγκεκριμένα σημεία, τα προβλεπόμενα στη Συμφωνία προγράμματα»³².

— μολοντί τα κράτη μέλη έχουν αρμοδιότητα να λαμβάνουν μέτρα διοικητικής τάξεως προς εφαρμογή των διατάξεων των αποφάσεων του Συμβουλίου Συνδέσεως, δεν μπορούν «(...) να εξαρτούν από όρους ή να περιορίζουν την άσκηση του συγκεκριμένου και ανεπιφύλακτου δικαιώματος που οι διατάξεις [αυτές] (...) αναγνωρίζουν στους Τούρκους εργαζομένους»³³.

— η παράλειψη δημοσιεύσεως των αποφάσεων αυτών δεν πρέπει να στερηθεί από έναν ιδιώτη «την ευχέρεια να επικαλεστεί, έναντι μιας δημόσιας αρχής, τα δικαιώματα που οι αποφάσεις αυτές του παρέχουν»³⁴.

31 — Το οποίο ανέλυσε το Δικαστήριο στην απόφαση *Demirel*, σκέψη 23.

32 — Σκέψη 21.

33 — Σκέψη 22.

34 — Σκέψη 24.

57. Το Δικαστήριο επίσης έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως καθιέρωνε «(...) κατά τρόπο σαφή, ακριβή και ανεπιφύλακτο, το δικαίωμα των Τούρκων εργαζομένων να έχουν, ύστερα από ορισμένα έτη νόμιμης εργασίας σε κράτος μέλος, ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής τους»³⁵.

58. Προς εφαρμογή της εκτιμήσεως αυτής και επί του άρθρου 7, παρατηρώ ότι, με τη διάταξη αυτή, στα μέλη της οικογενείας του Τούρκου εργαζομένου χορηγούνται δικαιώματα ορισμένα κατά τρόπο εξίσου σαφή και ακριβή, όσο και με το άρθρο 6, και απευθείας εφαρμοστέα, χωρίς να απαιτείται πράξη εφαρμογής. Αυτό συνεπάγεται ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να τα επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

— β —

59. Το άρθρο 7 ρυθμίζει την πρόσβαση στην αγορά εργασίας των μελών της οικογενείας Τούρκου εργαζομένου «στα οποία έχει επιτραπεί να ζήσουν μαζί του». Προϋποθέτει ο όρος αυτός χορήγηση αδειας προς οικογενειακή επανένωση; Σε περίπτωση θετικής απαντήσεως, είναι η προϋπόθεση αυτή αντιτάξιμη έναντι των τέκνων του Τούρκου εργαζομένου των οποίων η κατάσταση ρυθμίζεται από το δεύτερο εδάφιο του άρθρου αυτού;

35 — Σκέψη 17.

60. Ας εξετάσουμε την εν γένει οικονομία της διατάξεως αυτής.

δραστηριότητα της επιλογής του, χωρίς να χορηγείται καμία προτεραιότητα στους κοινοτικούς εργαζομένους.

61. Το πρώτο της εδάφιο θέτει δύο προϋποθέσεις προκειμένου να χορηγηθούν στα μέλη της οικογενείας του Τούρκου εργαζομένου δικαιώματα σχετικά με την απασχόληση:

— Ο Τούρκος εργαζόμενος πρέπει να ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας·

— στο μέλος της οικογενείας πρέπει να έχει χορηγηθεί άδεια να ζήσει μαζί του.

63. Ως «μέλη της οικογενείας», τα τέκνα Τούρκου εργαζομένου ασφαλώς μπορούν να επικαλούνται τη διάταξη αυτή³⁶.

64. Το δεύτερο εδάφιο, ωστόσο, τους παρέχει μια άλλη δυνατότητα· να αποδέχονται οποιαδήποτε προσφορά εργασίας (χωρίς να χορηγείται καμία προτεραιότητα στους κοινοτικούς εργαζομένους) υπό δύο προϋποθέσεις:

— ο ένας από τους γονείς να έχει εργαστεί νομίμως επί τρία τουλάχιστον έτη εντός της χώρας υποδοχής·

— το τέκνο να έχει ολοκληρώσει την επαγγελματική του κατάρτιση εντός της χώρας αυτής (δεν απαιτείται πλέον διαμονή τριών ετών).

62. Τα δικαιώματα αυτά συναρτώνται με τη διάρκεια διαμονής του μέλους της οικογενείας εντός της χώρας υποδοχής:

— διαμονή τριών ετών τού δίνει το δικαίωμα να αποδέχεται οποιαδήποτε προσφορά εργασίας, υπό την επιφύλαξη της παρεχομένης στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας·

65. Δεν υφίσταται καμία πρόσθετη προϋπόθεση ως προς την ηλικία του τέκνου ή ως προς τους λόγους για τους οποίους του επιτράπηκε η είσοδος εντός του εδάφους του

36 — Βλ., σχετικά, τις παρατηρήσεις της Επιτροπής, παράγραφος 24.

— διαμονή τριών ετών τού παρέχει ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμοιθη

κράτους μέλους υποδοχής: δεν απαιτείται ιδίως, όπως στο πρώτο εδάφιο, να του «έχει επιτραπεί να ζήσει μαζί» με τους γονείς του.

66. Εν προκειμένω, στην *Erzgi* χορηγήθηκε άδεια διαμονής το 1980, όχι προς οικογενειακή επανένωση, αλλά λόγω σπουδών, επομένως για να ολοκληρώσει, ακριβώς, την επαγγελματική κατάρτιση την οποία το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, θέτει ως προϋπόθεση της προσβάσεως στην απασχόληση.

67. Η διάταξη αυτή δεν ορίζει ειδικές προϋποθέσεις για την είσοδο στο έδαφος του κράτους μέλους και τη χορήγηση της άδειας διαμονής. Η έκφραση «στα οποία έχει επιτραπεί να ζήσουν μαζί του» του πρώτου εδαφίου του άρθρου 7 δεν ισχύει και επί του δευτέρου εδαφίου, το οποίο δεν αποκλείει η άδεια αυτή να έχει χορηγηθεί εν όψει πανεπιστημιακών σπουδών.

68. Κάθε άλλη ερμηνεία θα είχε ως αποτέλεσμα να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7, δεύτερο εδάφιο, αν όχι να του στερήσει κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα. Όποιο τέκνο ζούσε με τους γονείς του εντός κράτους μέλους όχι για λόγους οικογενειακής επανένωσης, αλλά για να πραγματοποιήσει πανεπιστημιακές σπουδές, δεν θα μπορούσε να επικαλεστεί το άρθρο αυτό, παρόλον ότι θα πληρούσε τις λοιπές προϋποθέσεις του.

69. Επιπλέον, το να απαιτείται η είσοδος του τέκνου στο εθνικό έδαφος να έχει γίνει προς οικογενειακή επανένωση, θα είχε ως αποτέλεσμα να καταστήσει τη διάταξη αυτή ανεφάρμοστη επί όλων των τέκνων άνω των 18 ετών, τα οποία δεν έχουν πλέον δικαίωμα εισόδου δυνάμει αυτού του λόγου, τουλάχιστον σε ορισμένα κράτη μέλη³⁷.

70. Τέλος, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως δεν εξαρτά το δικαίωμα ανανέωσης της ισχύος της άδειας εργασίας από «*τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες αποκτήθηκε το δικαίωμα εισόδου και διαμονής*»³⁸.

71. Ομοίως, το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο (αντιθέτως προς το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο), δεν θέτει καμία προϋπόθεση ως προς το δικαίωμα εισόδου και διαμονής και έχει εφαρμογή, όπως και το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, ασχέτως του λόγου της εισόδου του ενδιαφερομένου στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής.

72. Αυτό συνεπάγεται ότι το τέκνο Τούρκου εργαζομένου, για να πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, δεύτερο εδάφιο, δεν απαιτείται να έχει εισέλθει στο έδαφος κράτους μέλους δυνάμει άδειας διαμονής χορηγηθείσας εν όψει οικογενειακής επανένωσης.

37 — Βλ. την παράγραφο 32 των παρατηρήσεων της Γερμανικής Κυβερνήσεως.

38 — Πρασαναφερθείσα απόφαση *Kus*, σκέψη 21· η υπογράμμισή δική μου.

— γ —

ενδιαφερόμενο, τουλάχιστον κατά το χρονικό αυτό σημείο, δικαιώματος διαμονής (...)»⁴⁰

73. Με την απόφαση Kus, το Δικαστήριο έκρινε ότι:

«Ο Τούρκος εργαζόμενος ο οποίος πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, πρώτη ή τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80 μπορεί να επικαλεστεί άμεσα τις διατάξεις αυτές για να επιτύχει, εκτός της παρατάσεως της ισχύος της αδειάς εργασίας, και την παράταση της ισχύος της αδειάς διαμονής.»³⁹

και ότι

«(...) το δικαίωμα διαμονής είναι απαραίτητο για την εξεύρεση και την άσκηση έμμισθης δραστηριότητας.»⁴¹

74. Στην ίδια απόφαση, εν όψει του άρθρου 6, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, το Δικαστήριο, παραθέτοντας την απόφαση Sevince, παρατήρησε ότι:

«(...) ακόμη και αν η διάταξη αυτή ρυθμίζει την κατάσταση του Τούρκου εργαζομένου μόνον όσον αφορά την απασχόληση και όχι από πλευράς δικαιώματος διαμονής, οι δύο αυτές πτυχές της προσωπικής καταστάσεως του Τούρκου εργαζομένου συνδέονται στενά και (...) οι εν λόγω διατάξεις, αναγνωρίζοντας στον εργαζόμενο αυτό, μετά τη συμπλήρωση ορισμένης περιόδου νόμιμης απασχολήσεως εντός του κράτους μέλους, τη δυνατότητα προσβάσεως σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής του, συνεπάγονται κατ' ανάγκη — άλλως θα ήταν δυνατόν να στερείται οποιοδήποτε αποτελέσματος το δικαίωμα που οι διατάξεις αυτές αναγνωρίζουν στον Τούρκο εργαζόμενο — την ύπαρξη, όσον αφορά τον

75. Η συλλογιστική αυτή ισχύει αναμφιβόλως και προκειμένου περί του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, το οποίο προβλέπει, όπως και το άρθρο 6, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα.

76. Ισχύει όμως και επί της περιπτώσεως του τέκνου Τούρκου εργαζομένου το οποίο δεν έχει «ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής του» (άρθρο 6, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση) αλλά μπορεί να «αποδέχεται [εντός του κράτους μέλους υποδοχής] οποιαδήποτε προσφορά εργασίας»;

40 — Σκέψη 29.

41 — Σκέψη 33.

77. Όπως είδαμε, το Δικαστήριο, προκειμένου να δικαιολογήσει την αναπόσπαστη σύνδεση του δικαιώματος εργασίας προς το δικαίωμα διαμονής, στηρίχθηκε επί της εννοίας της *πρακτικής αποτελεσματικότητας*: τι αξία έχει το δικαίωμα εργασίας αν δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη άδεια διαμονής;

78. Παραλλήλως, τι αξία έχει το δικαίωμα προς αποδοχή οποιασδήποτε προσφοράς εργασίας αν δεν συνδυάζεται με δικαίωμα διαμονής;

79. Η αρχή της *πρακτικής αποτελεσματικότητας* δεν αποτελεί μεταβλητή γεωμετρία και πρέπει να εφαρμοσθεί και εν προκειμένω, όπως και στο πλαίσιο του άρθρου 6⁴².

80. Φρονώ, επομένως, ότι το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τέκνο Τούρκου εργαζομένου που πληροί τις προϋποθέσεις της διατάξεως αυτής μπορεί να την επικαλεστεί άμεσα για να επιτύχει την παράταση της ισχύος της αδειάς διαμονής του.

81. Προτείνω επομένως στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι:

- «1) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80 του Συμβουλίου Συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, για την ανάπτυξη της συνδέσεως, δεν έχει εφαρμογή επί Τούρκου εργαζομένου ο οποίος, μετά ένα έτος νόμιμης εργασίας υπό συγκεκριμένο εργοδότη, εργάστηκε για λογαριασμό άλλου και ζητεί την ανανέωση της ισχύος της αδειάς εργασίας του για να ασκήσει έμμισθη δραστηριότητα για λογαριασμό του πρώτου.
- 2) Το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, της ίδιας αποφάσεως πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τέκνο Τούρκου εργαζομένου που πληροί τις προϋποθέσεις της διατάξεως αυτής μπορεί να την επικαλεστεί άμεσα για να επιτύχει την παράταση της ισχύος της αδειάς διαμονής του.»

42 — Βλ. σχετικώς Huber, B.: «Das Sevince-Urteil des EuGH: Ein neues EG-Aufenthaltsrecht für türkische Arbeitnehmer», *NWZ*, 1991, σ. 242-243.